

Innehåll

Förord 9

1. Inledning 13

Synen på minnet av det förflutna 13

Minnesprocessen och litteraturen 15

Fyra historiska faser 16

Forskning kring synen på Förintelsen i litteraturen – i urval 19

2. Den tyska samhällsbakgrunden, det förflutna och litteraturen 24

Politisk rensning 1945–1949. Den första fasen 25

Förflutenhetens politik 1949–1960. Den andra fasen 27

Restaurativa vindar under Adenauer-eran 30

Exil, inre emigration, timme noll och ruinelitteratur.

Det litterära sammanhanget 1945–1960 31

Grupp 47 och kluvenheten inför det förflutna 35

Skuldfrågan och diktandet "efter Auschwitz" 40

Den breda litteraturen och nazisttiden 42

Bemästrandet av det förflutna 1960–1979. Den tredje fasen 46

Sextiotalets ifrågasättanden 46

Skandaler, "brunböcker" och rättsprocesser 49

Den radikala tidsandan och litteraturen 51

Politisk besvikelse och vändning inåt under sjuttioalet 54

Bevarandet av det förflutna. Den fjärde fasen 57

Åttio- och nittioalet 57

Historikerstriden och andra kontroverser 60

Nya perspektiv på det förflutna under nittioalet 62

Vitnesmål och polemiska inlägg om det förflutna 64

Att äntligen få tala om det tyska lidandet 66
Förändring i synen på det förgångna 69
Litteraturens roll som moraliskt alibi 70

3. Minneskulturen och minnesgemenskaperna 72

Det kulturella och det kommunikativa minnet 74
"Lexikon" och "album" 76
Minnesgemenskaper i litteraturen 78
Det förflutna och litteraturens emotionella dimension 80

4. Den första minnesgemenskapen 82

Det förflutnas dubbelkaraktär 82
Wolfgang Borchert slår an tidens ton 85
Wolfgang Koeppen – en sfinx i det tyska kulturlivet 87
Gerd Gaiser – representant för den konservativa
litteraturen 89
Gert Ledig och det anonymiserade bombkriget 90
Mannens krig ur kvinnans perspektiv – Ruth Andreas-Friedrich
och en anonym kvinna i Berlin 92
Hans Erich Nossack ser Hamburg i eldstorm 95
Kristet patos och tysk skuld – Albrecht Goes 96
Hans Werner Richter – grundaren av Grupp 47 97
Tysklands samvete – Heinrich Böll 99
Alfred Andersch – antinazist och existentialist 107
Wolfdietrich Schnurre slutade aldrig tala om den tyska
skulden 110
Med teatern som moralisk anstalt – Rolf Hochhuth 112
Om att slå på trumman – Günter Grass 114
Martin Walser provocerar kring det förflutna 120
Uwe Johnsons önskan – att åtminstone leva med vetskap 124
Christa Wolf – att möta det förflutna känslomässigt 126
Siegfried Lenz går läsarförväntningarna till mötes 128
Ingeborg Bachmann och särskiljandets poetik 131
Walter Kempowski – samlare och mentalitetsskildrare 134
Den första minnesgemenskapen. Sammanfattning 136

5. Den andra minnesgemenskapen	141
Kan Förintelsen skildras litterärt?	143
Tidiga skildrare av nazisttiden	145
En omutlig avslöjare – Bertolt Brecht	146
Humanitet och politisk kamp mot nazismen – Anna Seghers	148
E.M. Remarque – en utanförstående och oaccepterad kritiker	150
Carl Zuckmayer lättade på skuldtrycket	152
”Trots allt tror jag ändå på det goda i människan” – Anne Frank	154
Ilse Aichingers hopp om en ”ny värld”	156
Ett vittne från Tredje rikets insida – Victor Klemperer	157
En socialistisk realist i Buchenwald – Bruno Apitz	158
Max Frisch – schweizare med öppna ögon	159
Provocerande perspektiv utifrån	161
Det judiska perspektivet som ”det andra” – Paul Celan	162
Får man älska en koncentrationslägervakt? – Erich Fried	163
Auschwitz-processen på teatern – Peter Weiss	164
När medmänniskan visar sig som motmänniska – Jean Améry	166
Att finna en väg ut ur förstummelsen – Nelly Sachs	169
Edgar Hilsenrath provocerar filosemiterna	171
Nazismens offer för alltid? – Jurek Becker	174
Att kunna förstå och känna med de förföljda – Ralph Giordano	176
Cordelia Edvardson – doktor Mengeles skrivbiträde	178
Att föra en dialog om Förintelsen, då och nu – Ruth Klüger	180
Marcel Reich-Ranicki – berättare och överlevare mot alla odds	182
Korrespondenser, allusioner och palimpsest – W.G. Sebald	183
Binjamin Wilkomirski – minnestjuven	186
Den andra minnesgemenskapen. Sammanfattning	189

6. Den tredje minnesgemenskapen	195
Det tyska familjeminnet och Förintelsen	196
Minnet av minnet – ”Postmemory”	199
”Faderslitteraturen”	201
Anklagelser och sorgearbete – Elisabeth Plessen	202
Uppror mot den auktoritära principen – Bernward Vesper	203
En trefaldig fadersbild – Christoph Meckel	205
En medlöpare gör karriär inom SS – Günter Seuren	207
Politisk förstockelse in i det sista – Sigfrid Gauch	209

Uppgörelse- och familjeromanerna efter 1989	211
Kan en utsträckt hand vara alltför försonlig? – Bernhard Schlink	213
Verkliga och lånade minnen av kriget – Ulla Hahn	215
Inte dokumentering utan fikionalisering av det förflutna – Marcel Beyer	217
Att levandegöra och demontera en familjelegend – Uwe Timm	220
Stephan Wackwitz framkallar bilder ur familjearkivet	222
Litteraturen som medium för en ny syn på det förflutna – Tanja Dückers	224
Den unga judiska litteraturen	226
Tyskland är inte mitt land – Lea Fleischmann	229
Sökandet efter en judisk identitet – Barbara Honigmann	230
Att leva med de döda i sitt medvetande – Esther Dischereit	232
Provokatör, sanningssägare och giftsprutare – Maxim Biller	234
Robert Schindels motmodell – fiktion i stället för förment autenticitet	237
Ett grundskott mot judevänligheten – Rafael Seligmann	239
Den tredje minnesgemenskapen. Sammanfattning	241
<i>Faderslitteraturen</i>	242
<i>Uppgörelse- och familjeromanerna</i>	244
<i>Den unga judiska litteraturen</i>	246

7. Slutord 249

Notiser om författarskapen 254

Noter 291

Litteraturförteckning 309

Personregister 322

Abstract 328